

Geografia i Història i la seva Didàctica

Codi: 42085

Crèdits: 27

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
4310486 Formació de Professorat d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat, Formació Professional i Ensenyaments d'Idiomes	OT	0	A

Professor/a de contacte

Nom: Neus González Monfort

Correu electrònic: Neus.Gonzalez@uab.cat

Equip docent

Antoni Santisteban Fernández

Gustavo Gonzalez Valencia

Josep Puigsech Farràs

Neus González Monfort

Mercè Andreu Roses

Sol Enjuanes Puyol

Asunción Blanco Romero

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Prerequisits

Cap

Objectius

1. Comprendre el conjunt de coneixement adquirits en el Mòdul específic de didàctica de les ciències socials per poder iniciar-se en l'exercici de la docència a l'educació secundària.
2. Complementar la formació dels graduats en Geografia, Història, Història de l'Art i altres ciències socials perquè puguin disposar dels coneixements bàsics i imprescindibles que estimulin la capacitat crítica i els facin comprendre el món que els envolta.
3. Aplicar els coneixements didàctics adquirits en el curs i la seva capacitat de resolució de problemes a l'exercici de la docència com a professor/ra de ciències socials en centres i instituts d'educació secundària.
4. Integrar els coneixements de didàctica de les ciències socials i dels complements de formació en Geografia, Història i Història de l'Art, apresos en el curs, les vivències adquirides en la realització del pràcticum en els centres de secundària i les propostes d'innovació i recerca del treball final del Màster, per enfrontar-se a la complexitat de la professió com a docent en l'educació secundària.
5. Comunicar les seves decisions i conclusions com especialista en ciències socials de manera clara i sense ambigüitats a l'alumnat, a les seves famílies i a la resta de professionals, aportant arguments a les pròpies afirmacions a partir d'una correcta presa de decisions basada en la reflexió sobre la responsabilitat social i ètica que implica l'exercici de la docència.

6. Valorar la importància de la formació continuada a l'hora d'ensenyar ciències socials i adquirir les habilitats necessàries per poder realitzar aquesta formació tant de manera autònoma com en equip amb altres professionals.

Competències

- "Concretar el currículum que s'implantarà en un centre docent participant en la planificació col·lectiva del mateix; desenvolupar i aplicar metodologies didàctiques tant grupals com personalitzades, adaptades a la diversitat dels estudiants."
- "Dissenyar i realitzar activitats formals i no formals que contribueixin a fer del centre un lloc de participació i cultura en l'entorn on estigui ubicat; desenvolupar les funcions de tutoria i d'orientació dels estudiants de manera col·laborativa i coordinada; participar en l'avaluació, investigació i innovació dels processos d'ensenyament-aprenentatge."
- Adquirir estratègies per a estimular l'esforç de l'estudiant i promoure la seva capacitat per a aprendre per sí mateix i amb altres, i desenvolupar habilitats de pensament i de decisió que facilitin l'autonomia, la confiança i la iniciativa personals.
- Buscar, obtenir, processar i comunicar informació (oral, impresa, audiovisual, digital o multimèdia), transformar-la en coneixement i aplicar-la als processos d'ensenyament-aprenentatge en les matèries pròpies de la especialització cursada.
- Comunicar-se de manera efectiva, tant de manera verbal com no verbal.
- Conèixer els continguts curriculars de les matèries relatives a la especialització docent corresponent, així com el cos de coneixements didàctics al voltant als processos d'ensenyament-aprenentatge respectius.
- Conèixer els processos d'interacció i comunicació a l'aula, dominar destreses i habilitats socials necessàries per a fomentar l'aprenentatge i la convivència a l'aula, i abordar problemes de disciplina i resolució de conflictes.
- Dissenyar i desenvolupar espais d'aprenentatge amb especial atenció a l'equitat, l'educació emocional i en valors, la igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones, la formació ciutadana i el respecte dels drets humans que faciliten la vida en societat, la presa de decisions i la construcció d'un futur sostenible.
- Fer un ús eficaç i integrat de les tecnologies de la informació i la comunicació.
- Generar propostes innovadores i competitives en l'activitat professional i en la investigació.
- Interpretar les diferents necessitats educatives dels alumnes amb la finalitat de proposar les accions educatives més adequades.
- Planificar, desenvolupar i avaluar el procés d'ensenyament-aprenentatge potenciant processos educatius que facilitin l'adquisició de les competències pròpies dels respectius ensenyaments, atenent al nivell i formació prèvia dels estudiants així com la orientació dels mateixos tant individualment com en col·laboració amb altres docents i professionals del centre.
- Posseir les habilitats d'aprenentatge necessàries per a poder realitzar una formació contínua tant en els continguts i la didàctica de l'especialitat, com en els aspectes generals de la funció docent.

Resultats d'aprenentatge

1. Buscar, obtenir, processar i comunicar informació (oral, impresa, audiovisual, digital o multimèdia), transformar-la en coneixement i aplicar-la en els processos d'ensenyament-aprenentatge en les matèries pròpies de la especialització cursada.
2. Comunicar-se de forma efectiva, tant verbal com no verbalment.
3. Conèixer els processos d'interacció i comunicació a l'aula, dominar destreses i habilitats socials necessàries per a fomentar l'aprenentatge i la convivència a l'aula, i abordar problemes de disciplina i resolució de conflictes.
4. Crear un clima que faciliti la interacció i valori les aportacions dels estudiants per a fomentar l'aprenentatge de les Ciències Socials a l'aula.
5. Demostrar que coneix contextos i situacions en que s'utilitzen i s'apliquen les Ciències Socials a l'ensenyament secundari: Geografia, Història i Història de l'Art, destacant el caràcter funcional d'aquestes.

6. Demostrar que coneix el valor formatiu i cultural de les Ciències Socials (Geografia, Història i Història de l'Art) i dels continguts d'aquestes disciplines que s'imparteixen en l'Educació Secundària Obligatoria i en el Batxillerat, i integrar aquests continguts en el marc de la ciència i de la cultura.
7. Demostrar que coneix els currículums de Ciències Socials i de Geografia, Història i Història de l'Art de la ESO i del Batxillerat.
8. Demostrar que coneix els desenvolupaments teòrico-pràctics de l'ensenyament i el aprenentatge de la Geografia, la Història i la Història de l'Art.
9. Demostrar que coneix i que sap aplicar propostes docents innovadores a l'àmbit de les Ciències Socials.
10. Demostrar que coneix la història i els desenvolupaments recents de les diferents corrents historiogràfiques o de pensament en Geografia, Història y Història de l'Art les seves perspectives per a transmetre una visió dinàmica de les mateixes.
11. Dissenyar i desenvolupar espais d'aprenentatge amb especial atenció a l'equitat, l'educació emocional i en valors, la igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones, la formació ciutadana i el respecte dels drets humans que faciliten la vida en societat, la presa de decisions i la construcció d'un futur sostenible.
12. Entendre l'avaluació com un instrument de regulació i d'estímul a l'esforç, i conèixer i desenvolupar estratègies i tècniques per a l'avaluació de l'aprenentatge de les Ciències Socials.
13. Generar propostes innovadores i competitives a l'activitat professional i a la investigació.
14. Identificar els problemes relatius a l'ensenyament i aprenentatge de les Ciències Socials i plantejar possibles alternatives i solucions.
15. Interpretar les diferents necessitats educatives dels alumnes amb la finalitat de proposar les accions educatives més adequades.
16. Posseir les habilitats d'aprenentatges necessàries per a poder realitzar una formació contínua tant en els continguts i la didàctica de les Ciències Socials, com en els aspectes generals de la funció docent.
17. Seleccionar, utilitzar i elaborar materials per a l'ensenyament de les Ciències Socials.
18. Transformar els currículums de Ciències Socials en seqüències d'activitats d'aprenentatge i programes de treball.
19. Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació e integrar-les en el procés d'ensenyament-aprenentatge de les Ciències Socials.

Continguts

El mòdul Geografia i Història i la seva didàctica (27cr) està configurat per dos blocs:

(A) Bloc de Didàctica de les Ciències Socials (15cr), que comprèn les següents assignatures:

- Didàctica de les Ciències Socials (Geografia, Història, Història de l'Art i Educació per a la Ciutadania), 9 cr.
- Innovació docent i iniciació a la recerca en Didàctica de les Ciències Socials, 6cr.

(B) Bloc de Complementes de Formació (12cr), i que comprèn les següents assignatures:

- Complementes de Formació de Geografia, 4cr.
- Complementes de Formació d'Història, 4cr.
- Complementes de Formació d'Història de l'Art, 4cr.

Metodologia

Les hores que s'indiquen per cadascuna de les activitats formatives són orientatives i es poden veure modificades lleugerament en funció del calendari o de les necessitats docents.

En les activitats d'aula es proposarà treball en petit grup per tal de promoure el màxim la participació de tots els alumnes.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
-------	-------	------	--------------------------

Tipus: Dirigides

Assistència i participació a classes magistrals, sortides, etc. i la realització d'activitats relacionades	175,5	7,02	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19
--	-------	------	---

Tipus: Supervisades

Realització, revisió i avaluació dels treballs realitzats (informes, estudis de cas, resolució de problemes, exposicions, pràctiques de laboratori, treballs de camp...)	175,5	7,02	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19
--	-------	------	---

Tipus: Autònomes

Anàlisi de lectures i propostes d'innovació didàctica, realització d'informes, disseny d'activitats, anàlisi i resolució de casos.	324	12,96	1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19
--	-----	-------	--

Avaluació

L'assistència a les classes és obligatòria. L'estudiant ha d'assistir a un mínim d'un 80% de les sessions de cada un dels professors/res que intervenen al Mòdul. En cas contrari es considerarà "no presentat".

Per aprovar el mòdul Geografia i Història i la seva didàctica cal haver aprovat cada un dels Blocs de continguts i cada una de les assignatures que els configuren i que es cursaran de forma independent. El detall de l'avaluació de cada assignatura es proporcionarà amb el programa a l'inici de curs. L'avaluació de cada una de les assignatures de cada bloc inclou activitats en grup i activitats individuals. Al llarg de la part del mòdul que cada professor/a imparteix, es poden demanar tasques complementàries sense haver de ser considerades necessàriament tasques d'avaluació, però sí de lliurament obligatori.

El lliurament de treballs es realitzarà prioritàriament per la via del campus virtual. Es podran habilitar altres vies de lliurament, previ acord amb el professorat, informades via presencial a la classe i via campus virtual. No s'acceptaran treballs lliurats per vies no acordades amb el professor/a ni tampoc els treballs amb formats incorrectes, que no incloguin el nom dels autors i la temàtica a la que fan referència o que s'enviïn fora de termini.

Els treballs i els exàmens es retornaran revisats pel professor/a corresponent com a màxim 1 mes després del seu lliurament o realització.

La copia o plagi, tant en el cas de treballs com en el cas dels exàmens, constitueixen un delicte que pot representar suspendre l'assignatura. Es considerarà que un treball, activitat o examen està "copiat" quan reproduïx tot o una part del treball d'un/a altre/a company/a. Es considerarà que un treball o activitat està "plagiat" quan es presenta com a propi una part d'un text d'un autor sense citar les fonts, independentment que les fonts originàries siguin en paper o en format digital. (més informació sobre plagi a http://wuster.uab.es/web_argumenta_obert/unit_20/sot_2_01.html).

Atès que la llengua vehicular del màster i de l'ensenyament secundari és el català, les tasques orals i escrites relacionades amb aquest mòdul s'han de presentar en aquesta llengua. En les activitats lliurades per escrit (individuals o en grup) es tindrà en compte la correcció lingüística, la redacció i els aspectes formals de presentació. Així mateix, cal expressar-se oralment amb fluïdesa i correcció i cal mostrar un alt grau de comprensió dels textos acadèmics. Una activitat pot ser no avaluada, retornada o suspesa si el professorat considera que no compleix els requisits esmentats anteriorment.

Cal mostrar una actitud compatible amb la professió educativa per aprovar aquest mòdul. Es valorarà l'escolta activa, el respecte, la participació, la cooperació, i la puntualitat. També es tindrà en compte el compromís ètic amb els principis deontològics de la professió."

La qualificació final del mòdul de Geografia i Història i la seva didàctica tindrà en compte:

- a) Haver aprovat tots els blocs de continguts cursats de forma independent
- b) El compliment dels criteris d'assistència
- c) El lliurament de les tasques proposades en el termini indicat
- d) L'absència de plagi d'acord amb les indicacions esmentades en els punts anteriors

Els estudiants que hagin suspès una assignatura amb una nota mínima de 3,5 poden presentar-se a la recuperació que consistirà en un treball/prova que es programarà amb un marge mínim de dues setmanes després de la comunicació del suspens. La recuperació es valorarà com a apte/no apte.

Les qüestions i/o dubtes referents a l'avaluació que no estiguin recollits en les indicacions anteriors es registren pels següents documents:

- Criteris i pautes generals d'avaluació de la Facultat de Ciències de l'Educació
(<http://www.uab.cat/web/informacio-academica/avaluacio/normativa-1292571269103.html>)

- Normativa d'Avaluació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Títol IV: Avaluació. Versió segons les modificacions aprovades per acord del Consell de Govern de 12 de juliol de 2017.
(<http://www.uab.cat/web/informacio-academica/avaluacio/normativa-1292571269103.html>)

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Avaluació de complements de formació de geografia, història i història de l'art	44,44	0	0	1, 2, 5, 6, 7, 8, 10
Didàctica de la Geografia, la història, la Història de l'Art i l'Educació per a la ciutadania	55,56	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19

Bibliografia

(A) Bloc de Didàctica de les Ciències Socials

Albacete, C.; Cárdenas, I.; Delgado, C. (2000). *Enseñar y aprender la democracia*. Madrid: Síntesis.

Albet, A.; Benejam, P. (2000). *Una Geografía humana renovada: lugares y regiones en un mundo global*. Barcelona: Vicens-Vives.

Avila, R.M. (2001). *Historia del Arte, enseñanza y profesores*. Sevilla: Díada.

Ball, O.; Gready, P. (2007). *Los derechos humanos*. Barcelona: Intermón Oxfam.

Bardavio A.; González Marcén P. (2003). *Objetos en el tiempo. Las fuentes materiales en la enseñanza de las ciencias sociales*. Barcelona: Horsori/ICE de la UB.

Barton, K. C. (2010). Investigación sobre las ideas de los estudiantes acerca de la historia. *Enseñanza de las ciencias sociales*, num. 9, pp. 97-114

Benejam, P.; Casas, M.; Llobet, C.; Oller, M. (2001). La justificación y la argumentación en la enseñanza de las ciencias sociales. *Iber*, núm. 28, pàg.57-68.

Benejam, P.; Pagès, J. (coords. 1997). *Enseñar y aprender Ciencias Sociales, Geografía e Historia en la Educación Secundaria*. Barcelona: ICE-UB / Horsori.

Bolívar, A. (2007). *Educación para la ciudadanía. Algo más que una asignatura*. Barcelona, Graó.

Calaf, R.; Navarro, A. (1998). *Ver y comprender el arte del siglo XX*. Madrid: Síntesis.

Canals, R. (2009). La toma de decisiones en la aplicación del currículo para el desarrollo de las competencias básicas en la enseñanza obligatoria. Casas, M.-Tomás, C.(coord.) *Materiales didácticos para primaria*. Barcelona: CISS Wolters Kluwer España, pp. 17-25; 25-36.

Carretero, M.; Voss, J. F. (comps.) (2004). *Aprender y pensar la historia*. Buenos Aires, Amorroutu-

Casas, M.; Botella, J. (2003). *La democracia y sus retos en el siglo XXI. Elementos para la formación democrática de los jóvenes*. Barcelona: Praxis.

Coll, C. (2007, dir.). Currículum i ciutadania. El què i el per a què de l'educació escolar. *Geografia i història i la seva didàctica 2012 - 2013*. Barcelona: Mediterrània.

Cortina, A. (1998). *Ciudadanos del Mundo. Hacia una teoría de la ciudadanía*. Madrid: Alianza.

Domínguez, J. (1994). Diseño y planteamiento de problemas escolares en la enseñanza de Ciencias Sociales. Pozo, J.I. i altres. *La solución de problemas*. Madrid: Santillana.

Eisner, E.W. (1995). *Educar la visión artística*. Barcelona: Paidós.

Evans, R.W. (1989). Teacher Conceptions of History. *Theory and Research in Social Education*, vol. XVII, núm 3, pp. 210-241. Trad. cast: Concepciones del maestro sobre la historia. *Boletín de Didáctica de las Ciencias Sociales*, núm 3/4, pp. 61-94, 1992.

Fontal, O. (2007). El patrimonio cultural del entorno próximo: un diseño de sensibilización para secundaria. *Enseñanza de las Ciencias Sociales*, núm. 6, pp. 31-47

García, J.E.; García, F.F. (1997). *Aprender investigando*. Sevilla: Díada.

Gardner, H. (1994). *Educación artística y desarrollo humano*. Barcelona: Paidós.

Gardner, H. (2000). La educación de la mente y el conocimiento de las disciplinas. *Geografía i història i la seva didàctica 2012 - 2013*. Barcelona: Paidós.

Gimeno Sacristán, J. (2005). *La educación que aún es posible*. Madrid: Morata.

Gimeno Sacristán, J.; Pérez Gómez, A.I. (1999). *Comprender y transformar la enseñanza*. Madrid: Morata.

González, Mª C. (2002). *La enseñanza de la historia en el nivel medio. Situación, tendencias e innovaciones*. Madrid: Anaya

Hargreaves, A.; Earl, L.; Ryan, J. (1998). *Una educación para el cambio. Reinventar la educación de los adolescentes*. Barcelona: Octaedro.

Henríquez, R.; Pagès, J. (2004). La investigación en didáctica de la Historia. *Educación XXI*. Facultad de Educación. Universidad Nacional a distancia, núm. 7, pp. 63-83

Hernández, F.X. (2002). *Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*. Barcelona: Graó.

Jorba, J.; Casellas, E.; Prat, A.; Quinquer, D. (2000). *Avaluar per millorar la comunicació i facilitar l'aprenentatge*. Barcelona: ICE/UAB.

Morin, E. (2001). *Tenir el cap clar. Per organitzar els coneixements i aprendre a viure*. Barcelona: La Campana.

Oller, M. (1999). Trabajar Problemas sociales en el aula, una alternativa a la transversalidad. *Un Currículum de Ciencias Sociales para el siglo XXI. Actas del X Simposium de Didáctica de las Ciencias Sociales*. La Rioja: Universidad de la Rioja-Díada.

- Pagès, J /Santisteban, A. (1994). Elements per a un ensenyament renovat de les Ciències Socials. Procediments amb fonts primàries i aprenentatge de la història. *I Jornades de Didàctica de les Ciències Barcelona, Naturals i Socials al Baix Llobregat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 109-165.
- Pagès, J. (1994). La didáctica de las ciencias sociales, el currículum y la formación del profesorado. *Signos, Teoría y práctica de la educación*, núm. 13, pp. 38-51.
- Pagès, J. (1998). Models i tradicions curriculars en l'ensenyament de les ciències socials i de les humanitats: les finalitats i els valors com a opció ideològica. Benejam, P. (coord.) *Psicopedagogia de les ciències socials i de les humanitats*. Barcelona: UOC.
- Pagès, J. (2004). Enseñar a enseñar historia: la formación didáctica de los futuros profesores de historia. Nicolás, E.; Gómez, J.A. (coord.): *Miradas a la historia. Reflexiones historiográficas en recuerdo de Miguel Rodríguez Llopis*. Murcia: Universidad de Murcia, pp. 155-178.
- Pagès, J. (2006). La comparación en la enseñanza de la historia. La historia enseñada. *Clio&Asociados*, núm. 9-10, Universidad Nacional del Litoral, pp. 17-35
- Pagès, J.; Santisteban, A. (1994). *Democràcia i participació. Senderi. Quaderns d'Educació Ètica*. Vic: EUMO
- Parsons, M.J. (2002). *Cómo entendemos el arte*. Barcelona: Paidós.
- Pérez Echevarría, Mª P.; Pozo, J. I. (1994). Aprender a resolver problemas y resolver problemas para aprender. Pozo, J.I. i altres. *La solución de problemas*. Madrid: Santillana.
- Perkins, D. (1999). ¿Qué es la comprensión? Stone Wiske, M. (comp.). *La enseñanza para la comprensión* Buenos Aires: Paidós.
- Pla, S. (2005). *Aprender a pensar históricamente. La escritura de la historia en el bachillerato*. México: Colegio Madrid/Plaza y Valdes.
- Santisteban, A. (2004). Formación de la Ciudadanía y educación política. Vera, M.I. y Pérez, D. *La Formación de la ciudadanía: Las TICs y los nuevos problemas*. Alicante: AUPDCS, pp. 377-388.
- Santisteban, A.; Pagès, J. (2007). El marco teórico para el desarrollo conceptual de la Educación para la Ciudadanía. Pagès, J.; Santisteban, A. (coord.). *Educación para la ciudadanía Guías para Educación Secundaria Obligatoria*. Madrid: Wolters Kluwer.
<http://www.guiasensenanzasmedias.es/materiaESO.asp?materia=ciuda>
- Senderi. Educació en valors*. <http://www.senderi.org/>
- Sobejano, M. J; Torres, P. A. (2009). *Enseñanza de la historia en secundaria.Historia para el presente y educación ciudadana*. Madrid: Tecnos.
- Stone Wiske, M.(comp.) (1999). *La enseñanza para la comprensión*. Buenos Aires, Mèxic, Barcelona: Paidós.
- Torres, J. (1996). *Globalización e interdisciplinariedad: el curriculum integrado*. Madrid: Morata.
- Torres, J. (2001). Los efectos del neoliberalismo en el currículum. Torres, J. *Educación en tiempos de neoliberalismo*. Madrid: Morata, pp. 187-214.
- Trepat, C. (1996): La lectura de la obra de arte en secundaria. *Íber*, núm 8, pp.57-68.
- Trepat, C. (2003). *El taller de la mirada. Una didáctica de la història de l'art*. Lleida: Pagès.
- Trepat, C. (2011). Didáctica de Historia del arte. Prats, J. (coord). *Didáctica de Geografía y laHistoria. Formación del profesorado. Educación Secundaria*. Barcelona: Graó.

Trepat, C; Comes, P. (1998). *El tiempo y el espacio en la Didáctica de las Ciencias Sociales*. Barcelona: ICE/UB-Graó.

Trillo, F. (1994): El profesorado y el desarrollo curricular: tres estilos de hacer escuela. *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 228, setembre.

(B) Bloc Complementes de Formació:

Geografia per a docents

Albet, A. (2000). *Una geografia humana renovada: lugares y regiones en un mundo global*. Barcelona: Vicens Vives.

Anuari Territorial de Catalunya: www.aterritorial.org/

Bel, G. (2010). *Espanya, capital París*. Barcelona: La Campana.

Carreras, C. (1998). *Geografia Humana*. Barcelona: Edicions de laUB.

Centro de Estudios y Documentación Internacionales de Barcelona: www.cidob.org

Hiernaux, D. i Lindon, A. (2006, eds.). *Tratado de Geografía Humana*. Barcelona: Anthropos.

Institut Cartogràfic de Catalunya: www.icc.es/

Institut d'Estadística de Catalunya: www.idescat.cat/

Instituto Galego de Análise e Documentación Internacional: www.igadi.org

Lacoste Y (1990). *La Geografía: un arma para la guerra*. Barcelona: Anagrama.

Lacoste, Y i Girardhi, R. (1983). *Geografía general física y humana*. Barcelona Oikos-Tau.

Nogué, J. i Romero, J. (2006). *Las otras geografías*. Barcelona: Tirant lo Blanch.

Ortiz, Anna (2011, coord.). *Visions geogràfiques del món*. Bellaterra: Servei de Publicacions. Universitat Autònoma de Barcelona.

Pallarès, M. i Tulla, A. (coords.). (1999). *Geografía general*. Barcelona: UOC.

Pallarès, M. i Tulla, A. (coords.). (2001). *Geografía regional*. Barcelona: UOC.

Romero, J. (coord.). (2007). *Geografía Humana*. Barcelona: Ariel.

Strahler, A. (1974). *Geografía Física*. Barcelona: Omega.

Webgrafia

Worldwatch Institute: www.worldwatch.org

Història per a docents:

Alcoberro, A. (2015). 100 episodis claus de la Història de Catalunya. Valls: Cossetània.

Aróstegui, J. (2001). *La investigación histórica: teoría y método*. Barcelona: Crítica.

Bravo, G. (1998). *Historia del Mundo Antiguo. Una introducción crítica*. Madrid: Alianza.

Carr, E. (1991). *¿Qué es la historia?* Barcelona: Ariel.

Documents for history: www.sct.uab.cat/sibhilla/es/content/documents-history-0

Fernández, V. (2007). Prehistoria. El largo camino de la humanidad. Madrid: Alianza.

Floristán, A. (coord.) (2015). Historia Moderna Universal. Barcelona: Ariel.

Fontana, J. (1992). *La història després del final de la història*. Vic: Eumo.

Fukuyama, F. (1992). *El fin de la historia y el último hombre*. Barcelona: Planeta.

García de Cortázar, J. A. i Sesma Muñoz, J. A. (2008). Manual de Historia Medieval. Madrid: Alianza.

Història universal:

Moradiellos, E. (1992). *Las Caras de Clío: introducción a la historia y a la historiografía*. Oviedo: Universidad de Oviedo. Servicio de publicaciones.

Moradiellos, E. (2011). *La historia contemporánea en sus documentos*. Barcelona: RBA Libros.

Moradiellos, E. (2013). *Clío y las aulas. Ensayo sobre Educación e Historia*. Badajoz: Diputación de Badajoz.

Moradiellos, E. (2013). *El oficio de historiador. Estudiar, enseñar, investigar*. Madrid: Akal.

Paredes, J. (2000). Historia Universal contemporánea. Barcelona: Ariel.

Paredes, J. (2001). Historia Universal contemporánea, vol II: de la Primera Guerra Mundial a nuestros días. Barcelona: Ariel.

Pérez, J. (2014). Historia de España, Crítica. Barcelona.

Pons, A. (2013). *El desorden digital. Guía para historiadores y humanistas*. Madrid: Siglo XXI.

Sobrequès, J. (2007). Història de Catalunya. Barcelona: Base.

Vilar, P. (2000). Història d'Espanya (5a edició). Crítica, Barcelona.

Webgrafia

www.ub.edu/histodidactica/index.php?option=com_content&view=article&id=99&Itemid=133

Història de l'Arte per a docents:

Elkins, James (2002) *Stories of art*. Nova York i Londres: Routledge.

Freedman, Kerry (2006) *Enseñar la cultura visual. Currículum, estética y la vida social del arte*. Barcelona: Octaedro.

Musée d'Orsay: www.musee-orsay.fr

Musée du Louvre: www.louvre.fr

Museu Nacional d'Art de Catalunya: www.museunacional.cat

Ramírez, Juan Antonio (dir.) (1996-1997) *Historia del arte*. Madrid: Alianza (4 volums)

Tate: www.tate.org.uk

The Metropolitan Museum of Art: www.metmuseum.org

Woodford, Susan (2007) *Cómo mirar un cuadro*. Barcelona: Gustavo Gili.